

HELAL HARAM DUYARLILIĞI¹

Prof.Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

Son yıllarda, ülkemizde cinayet, yaralama, adam kaçırma, hırsızlık, rüşvetçilik, hortumculuk, haksız kazanç, uyuşturucu madde kullanma gibi suçlar çoğaldığı, helal haram duygusunun kalmadığını, Allah korkusunun azaldığını düşünenlerimiz çoğaldı. Elbette toplumsal olayları tek sebeple açıklamak mümkün değildir ve toplumsal değişmelerin birçok sebebi vardır. Bu olumsuzlukların sebep veya sonuçlarından biri de insanlarda azalan helal haram duyarlılığıdır.

İnsan davranışlarına yön veren dört temel güç, hukuk, vicdan, toplum (örf âdet) ve dindir. Hukuk, kanunlarla insanlara yaptırımlar uygular, örneğin zorla emniyet kemeri taktırır, suç işleyenleri cezalandırır. Vicdan, insanın doğruyu, yanlıştan ve iyiyi kötüden ayırmak için, doğuştan getirdiği yetenek, duygu ve iç güçtür. Toplum, örf ve âdetlerine, değerlerine göre, insanları kınayarak veya överek yaptırım gücünü kullanır. Din ise Allah'a ve ahirete imanla insan davranışlarına yön verir; helal davranışları sevap ve cennetle ödüllendireceğini; haram işleyenleri, günah ve cehennemle cezalandıracağını söyler.

Dünya ve ahiret mutluluğunu amaçlayan İslâm dini, insanları her türlü kötülük ve yanlışlıktan korumak, huzur içinde yaşamalarını temin etmek için bazı davranışları yasaklamış, bazılarını ise helal kılmıştır. Dinimize göre, insan Allah'ı tanımak ve ibadet (kulluk) etmek amacıyla yaratılmıştır.[1] İbadet, Allah'ın razı olduklarını yapmak, razı olmadıklarını yapmamaktır. İşte Allah'ın razı oldukları helaller, razı olmadıkları haramlar yani yasaklardır. Yaptığımız helallerin ibadete dönüşmesi için iki şart vardır: Öncelikle yaptığımız iş helal olacak ikinci olarak, o işi yapan iyi niyetli olacaktır.

Yüce Allah'a karşı kulluğumuz yani ibadetlerimizi, yeri, zamanı, şekli, şartları belli olan mersum (biçimsel) ve belli olmayan gayri mersum (biçimsel olmayan) şeklinde ikiye ayırıyoruz. Buna göre müminler, yeme içme giyinme eğlenme aile hayatı sosyal hayatla ilgili beşeri ilişkilerle yani günlük davranışlarıyla da ibadet ederler.

Helal haram konusunda duyarlı olmaya takva diyoruz. Kur'an'da takva sahipleri (muttakiler) övülmüştür.[2] Takvada yüce Rabbimizin rızasını kazanmak için hassas olmak, O'na isyandan kaçınma vardır. Allah'ı sevenin en çok korktuğu şey, O'nu gücendirmesidir. Bu sebeple seven insan, sevdiğini gücendirmemek için büyük bir duyarlılık gösterir. Muttakiler,

¹ "Helal Haram Duyarlılığı", **Somuncu Baba**, Malatya Ekim 2010, sayı:120, ss.26-30'da yayımlanmıştır.

² www.mehmetzekiaydin.com Email: mehmetzekiaydin@gmail.com

İslâm'ı bütün güzelliğiyle yaşamaya çalışır, her türlü güzelliği sergiler ve her türlü kötülük ve çirkinlikten uzaklaşırlar.

Takvada ilk akla gelen, haramları terktir. Bunu, mekruhlardan sakınma takip eder. Mekruh, çirkin bulunan, hoş karşılanmayan söz ve davranışlara denir. Bunların terk edilmeleri de takvadandır. Daha sonra şüpheliler karşımıza çıkar. Bunların da mekruhlar gibi haramla bir başka komşulukları vardır. Hakkında kesin bir hüküm olmayan işlerde, takvaya uygun olanı, haram olma ihtimalini gözeterek davranışları terk etmektir. Sonra mubah ve helal olanlar gelir. Bunlardan yeteri kadar istifade edip israftan sakınmak da takvadandır.

Takva sahipleri, Allah'a karşı büyük bir duyarlılık içinde buldukları için Allah onlara iyiyi kötüden, hakkı batıldan ayıracak öyle bir anlayış ve nur verir ki, artık bu anlayış ve nurla yollarını şaşırılmazlar. Yüce Allah, şöyle buyurmaktadır: *"Ey iman edenler! Eğer Allah'a karşı takva sahibi olursanız, o size (furkan) iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış verir ve sizin kötülüklerinizi örter, sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir."*[3] Bu ayette, dikkatli, saygıyla yani muttaki olarak yaşayanlar furkanla müjdelenmektedir. Furkan, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan ayıran anlamına geldiği gibi, zafer anlamına da gelir. Demek ki Müslümanlar, takva sahibi (saygılı, dikkatli, duyarlı) olurlarsa, Allah onlara doğru yolu ve zaferi gösterecektir. Bu da Allah'ın sınırlarını dikkate alarak helal yoldan yaşamakla elde edilir.

İmanı kuvvetlendiren, sağlamlaştıran, onu çepeçevre sararak koruyan salih amellerdir. Salih amel, Kur'an'da doksan küsur yerde doğrudan doğruya veya dolaylı olarak emredilmiştir. Bir Müslüman'ın imanını salih amellerle bütünleştirmesi, dünya ve ahiret hayatına bağlı olarak bütün davranışlarını güzelleştirmesi demektir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de kurtuluşa erenleri şöyle tanıtıyor: *"Andolsun zamana (asra) ki, insan gerçekten ziyan (hüsran, zarar) içindedir. Ancak, iman edip de sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka (müstesna)."*[4] *"Muhakkak ki iman edip salih amel işleyenler, yaratıkların en hayırlısıdır." [5] "Kadın, erkek iman etmiş olarak kim salih amel işlerse ona güzel bir hayat yaşatacağız. Ecirlerini yaptıklarından daha güzeli ile ödeyeceğiz."*[6]

Salih amel ister istemez ihlâsı çağırıştırır, işin salih olması ancak Allah rızasının gözetilmesi ile gerçekleşir. Amel, Allah rızası için olacak ve insan bu amelinin karşılığını yalnız Allah'tan isteyip yalnız ondan bekleyecektir. İnsanların hoşnutluğunu ve beğenisini kazanmak için yapılan ameller asla salih amel değildir. Zira buradaki niyet bozukluğu insanı ihlâssızlığa ve riyaya götürür. Riya ile yapılan amellere ise Cenabı-ı Hak iltifat etmez ve karşılığını da vermez.

Kul hakkı önemli bir kavramdır. Kulun malına ve canına yapılan tecavüzler maddî hak, onun kalp ve ruhuna verilen zararlar, namusuna, onur ve şerefine saldırmalar ise manevî hak

olarak değerlendirilir. Kulun maddî hakkına en büyük tecavüz, öldürme yani cinayettir. Kur'an'da şöyle buyrulur: *"Bundan dolayı İsrailoğullarına şunu yazdık: Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa sanki bütün insanları yaşatmıştır."*[7] Bu ayete göre, Allah'ın sonsuz kudretiyle bir insan yaratmasıyla bütün insanları yaratması arasında fark olmadığı gibi, O'nun sonsuz rahmet ve adaleti noktasında da bir insanın öldürülmesiyle, bütün insanların katli arasında fark yoktur.

Kul hakkında kurtulmak için helalleşmek gerekir. Örneğin gıybet eden bir insan gıybet ettiği kimseden helallik almadıkça bu günahın ağır cezasından kendini kurtaramaz. Allah Rasulü (s.a.v) de ümmetini kul hakkı konusunda defalarca ve değişik şekillerde ikaz etmiştir. *"Ümmetinden müflis odur ki, kıyamet günü namaz ve zekâtla gelir. Ama bu arada sövdüğü şu kimse, dövdüğü bir başka kimse dahi gelir. Bunun üzerine kendisinin hasenatından şuna verilir, buna verilir. Üzerinde haklar bitmeden kendi hasenatı tükenirse, o zaman onların hatalarından alınır kendisine yüklenir. Daha sonra cehenneme atılır."*[8]

Haram ve helal konularında duyarlı olmak, fitrat üzere yaşamak demektir. Fitrat, insan tabiatının, duygularından, tutkularından, zihinsel, sosyal ve kültürel şartlandırmalardan etkilenmemiş ilk hâlidir. Her insanın, her hayvanın, her bitkinin, "fitratının" kendilerine yüklediği "kendini gerçekleştirme" amacı vardır. Bu nedenle, her varlık kendi yaratılış amacına uygunluğa ulaşabilmek için çabalar. Etrafımıza baktığımızda, sadece insan değil, bitkiler ve hayvanların da kendi fitratlarına göre yaşadığını görürüz. Her bitki kendini gerçekleştirdiği gibi her hayvan da kendini gerçekleştirmek ister ve başarır. Evrende, tüm yaratıklar, bedenleriyle, davranışlarıyla, sağlıklarıyla, gelişimleriyle tüm hayatları boyunca kendi gerçeklerini gerçekleştirir ve kendi hayatlarını yaşarlar. İnsan dışında tüm varlıklar, doğal ortamları içinde buldukları sürece, kendilerini gerçekleştirmeyi başarırlar. İnsan da fitratını bozmaz, helal sınırları içinde yaşarsa dünya ve ahiret mutluluğunu elde eder.

Meşhur hikayedir. Bir kış günü yaşlı bir kadın evine giderken yolda, çamurlar içinde bir kuş görür. Merhametinden o kuşu alır evine götürür. Önce güzel bir yıkar, sonra tüyleri kurusun ve ısınsın diye sobanın yanına bırakır. Kuş biraz ısınınca kendine gelir ve hareket etmeye başlar. Bu sırada kadının gözüne kuşun kanatları ilişir. Kuşun kanadındaki tüylerin bazısı uzun, bazısı kısadır. Bu durum kadını üzer ve "Yavrum çok bakımsız kalmışsın." diyerek kanatlarını makasla iyice düzeltir. Tıraş işi bitince kuşun tırnaklarını görür ve "Vah yavrum, tırnakların ne kadar uzamış." diyerek tırnaklarını da güzelce keser. Görevini yerine getirmenin sevinç ve gururuyla arkasına yaslanır ve kuşu izlemeye başlar. Kuşun iyice ısındığına kanaat getirince, pencereyi açarak onun uçmasını bekler. Heyhat zavallı kuş, kanatları ve tırnakları

kesilerek fitratı bozulduğu için uçamaz. İşte insan da böyledir. Haramlarla sevineceğini, mutlu olacağını, rahat yaşayacağını düşünür ama tam tersi olur.

İnsanı, havyan ve bitkilerden ayıran özellik, akıl ve irade sahibi olmasıdır. Hayvanlar "içgüdüleri" ile eylemlerini gerçekleştirirler. İnsanlar ise ya akıllarıyla muhakeme yaparak hareket edip şerefli varlıklar olur veya "dürtü"leri ile hareket edip rezil olurlar. Allah insana hem akıl, hem de şehvet vermiş ve önüne seçenek ve imkanlar sunmuştur.

İnsanın gerçek huzuru ve mutluluğu elde edebilmesini Peygamber Efendimiz günahları özellikle büyük günahları terk etmeye bağlamaktadır. O (s.a.v) şöyle buyurur: *"Allah dostları ancak namazlarını kılanlar, Ramazan orucunu tutanlar, hesap edip malının zekatını verenler, Allah'ın yasakladığı büyük günahlardan kaçınanlardır. Bu sırada bir kişi soru sordu: 'Ey Allah'ın Rasulü büyük günahlar nelerdir?' Allah peygamberi şöyle cevap verdi: 'Onlar dokuz tanedir: Allah'a şirk koşmak, haksız yere bir mümini öldürmek, sihir yapmak, vatan savunması sırasında cepheden kaçmak, yetim malı yemek, faiz yemek, namuslu kadınlara iftira etmek, ana babaya isyan etmek, kible'niz Kâbe'nin sınırları içinde bir cana kıymak ona karşı hürmetsizlik etmek. Kim bu büyük günahlardan uzak kalır namazını kılar, zekatını verir ve bu hâldeyken ölürse nebilerle beraber cennete öyle bir kapıdan girer ki, kapısının kanatları altındadır."*⁽⁹⁾

Peygamber Efendimiz (s.a.v) değerli sözlerinde insanın insanlığına yakışmayan onu değersizleştiren her davranışı büyük günah olarak zikretmiştir. Şirk koşmak, zina etmek ve zulüm yapmak bunlardandır. Allahın yasakladıklarından yüz çeviren yüzünü Allaha dönmüş demektir. Huzur bulmak fitrata uygun yaşamakla olabilir, hiçbir günah fitrata uygun değildir. Kişinin işlediği büyük ya da küçük her günah onu inkara kadar götürebilir.

Son yıllarda, tüketim hastalığı, aşırı kâr hırsı, nereden kazanırsan kazan, ne şekilde tüketirsen tüket, nasıl giyinirsen giyin anlayışı yaygınlaşmaya başlamıştır. Neyin helal, neyin haram olduğuna bakılmaksızın hareket etme düşüncesinin hakim olduğu bir zaman diliminde yaşadığımız söylenebilir. Nefse cazip gelen her şeyin ulu orta yaygınlaştığı bir ortamda, haram ve helalin hesabının yapılmadığı bir zamanda İslâm'ı yaşamak kolay değildir. Ancak bütün bu zorluklara rağmen, elde kor tutarcasına İslâm'ın ilkelerine sarılmak, büyük bir cihattır. Nefsine hâkim olan ve başkaların arkasında değil Kitap ve Sünnete göre hayat süren samimi müminler kurtuluşa ereceklerdir. Onlar, hem dünyada hem de ahirette mutlu olacaklardır.

Helalı bırakıp harama dalmak nankörlük ve isyandır. Bile bile haram işlemek, haramlarda ısrar etmek büyük günahdır. İşlenen haramdan bir an önce vazgeçilmeli, pişmanlık duyup tövbe edilmelidir. Allah'ın açıkça haram kıldığı bir şeyin helal; helal kıldığı bir şeyin de haram olduğunu söylemek, Allah korusun, insanı dinden çıkarır. Şüpheli şeylerden bile kaçınmamız gerekiyorsa bu konuda bilgili ve daha hassas olmamız gerekiyor.

Manevî alanda mesafe alan insanlar özellikle bu husustaki titizlikleri sebebiyle o noktalara gelmişlerdir. Helâl lokmaya dikkat başarıyı da beraberinde getirir. Viyana'ya giden Osmanlı ordusunun üzüm salkımlarına yedikleri üzümün parasını bırakmaları ve Mısır Seferine giderken elma bahçelerinden geçen orduda bir tek elma olsun bulunamaması Osmanlının büyüklüğünü sağlamıştır.

DİPNOTLAR

- [1] 51/Zariyat,56.
  - [2] 3/Alî İmran, 76
  - [3] 8/Enfal, 29.
  - [4] 103/Asr, 1-3.
  - [5] 98/Beyyine, 7.
  - [6] 16/Nahl, 97.
  - [7] 5/Mâide, 32
  - [8] Müslim
  - [9] Hakim, İman 59.
-